

ΟΙ ΛΕΟΝΤΕΣ ΤΗΣ ΒΕΝΕΤΙΑΣ

Ο Μοροζίνι, ο λέων του Πόρτο-Λεόνε
στα ναυπηγεία της Βενετίας
και η κατάληψη του Πειραιά από τους
Βίκινγκς (Βαράγκους)... που δεν έγινε ποτέ

Θάνος Παπαθανασόπουλος

Αρχιτέκτων

Ο βενετός ναύαρχος Φραντσέσκο Μοροζίνι (1618-1694), όταν επέστρεψε στη Βενετία μετά τις στρατιωτικές του επιτυχίες εναντίον των Τούρκων στα ελληνικά εδάφη (1684-1687), είχε μαζί του δύο μαρμάρινους λέοντες που θα έρχονταν να προστεθούν στους άλλους δύο¹, που βρίσκονταν από παλαιότερα στην πόλη. Κατά τον Κ. Παπαρρηγόπουλο ο ένας από τους λέοντες του Μοροζίνι ήταν στημένος «...ουχί εις την είσοδον του λιμένος του Πειραιώς ως είπον τινές, αλλά εν τω μυχώ εξ εναντίας του λιμένος, εκεί περίπου όπου σημερον υπάρχει ο Τίτανειος κήπος ή η πλατεία του Θεμιστοκλέους...»².

1. Η είσοδος των ναυπηγίων της Βενετίας με τους μαρμάρινους λέοντες που έφερε ο Μοροζίνι από την Ελλάδα. Ο όρθιος, πρώτος αριστερά είναι του Πειραιά με τη ρουκινή επιγραφή στη βάση του.

2. Ο λέων του Πειραιά.

Αυτά τα μαρμάρινα γλυπτά δεν ήταν απλώς λάφυρα από τις κατακτημένες ελληνικές περιοχές, αλλά κάτι πολύ σημαντικότερο, μια και στα χέρια των Βενετών κάθε απεικόνιση λέοντος μετατρέπεται σε σύμβολο του Ευαγγελιστή Μάρκου, του πολυύχου δηλαδή της Βενετίας, και κατ' επέκτασιν σε σύμβολο της βενετικής θαλασσοκρατίας. Γεμάτη είναι

άλλωστε η πόλη από λέοντες κάθε μορφής: ζωγραφιστούς, ολοσώμιους, ανάγλυφους σε μάρμαρο ή σε άλλο λίθο. Σίτι εγκαταστάσεις μάλιστα των επαρχιών της Γαληνοτάτης κυριαρχούσαν οι εντοχιζόμενοι ανάγλυφοι λέοντες σε περίοπτα σημεία και ιδιαίτερα στα φρούρια που όρθωναν ή ενίσχυαν οι εντεταλμένοι της πόλης στους εμπορικούς της σταθμούς.

Οι λέοντες που έφερε μαζί του ο Μοροζίνι τοποθετήθηκαν στην πλατεία μπροστά από την είσοδο του ναυστάθμου (εικ. 1) για να εορταστεί πανηγυρικά η επάνοδος της Πελοποννήσου στη δικαιοδοσία της Βενετίας και η επιτυχία της μεγάλης ναυτικής εκστρατείας του Λαοφιλέτου δόγη. Ποιος σιμύλεψε το λέοντα του Πειραιά και πότε, από ποιον και γιατί είχε στήσει στον Πειραιά είναι ερωτήματα που παραμένουν άγνωστα. Το βεβαίον είναι ότι εξαιτίας του το λιμάνι είχε μετονομαστεί στους μεσαιωνικούς χρόνους σε Πόρτο-Λεόνε ή λιμάνι του Δράκου.

Όλα αυτά είναι βεβαία πασίγνωστα, όπως και το ότι ο λέων του Πειραιά φέρει μια ροσική επιγραφή χαραγμένη στη ράχη και στο στήθος του. Αυτό που είναι ίσως λιγότερο γνωστό και που ωστόσο θα μπορούσε να επιβάλει ότι συμπληρώνει την περίπτωση του λέοντος είναι ότι τον περπατημένο αιώνα η ροσική αυτή επιγραφή υποτίθεται ότι αποκριμτογραφώθηκε και διαβάστηκε.

Τα ροσικά (runen) είναι η γραφή των τευτονικών λαών, κυρίως των αρχαίων Σκανδιναβών, των Άγγλο-σαξόνων και εν μέρει των Γερμανών. Θεωρείται ότι το αλφάβητο που χρησιμοποιείται στη ροσική προέρχεται από τροποποίηση του ελληνικού και του λατινικού αλφάβητου. Η χρήση των ροσικών σε μαγικές μυστικιστικές διαδικασίες έδωσε και το όνομά της στη γραφή: «run» σημαίνει μυστικό. Οι παλαιότερες ροσικές επιγραφές, συχνά χαραγμένες σε επιτύμβιες πλάκες και σε αντικείμενα λατρείας, χρονολογούνται από τον 3ο αιώνα μ.Χ. και βρίσκονται εκτός των σκανδιναβικών χωρών και σε περιοχές της νοτιοανατολικής Ευρώπης, με τις οποίες οι Σκανδιναβοί είχαν επαφή και επικοινωνία ήδη από τον 4ο αιώνα μ.Χ.³ Πρέπει πάντως να σημειωθεί ότι η ροσική γραφή επέζησε στη Νορβηγία μέχρι τον 19ο αιώνα.

Συγκεκριμένα γράφει ο Παπαρρηγόπουλος: «Τελευταίον του 1856 ο δανός αρχαιολόγος Ραφν εξημύσειεν ερμηנית τινά της επιγραφής διαλιμβανούσαν, ως προς μεν το μέρος της αριστεράς του λέοντος πλεύρας τα εθής: «Ο Χάκων από κοινού μετά του Ουλφ, Ασμούνδ ή Οέρν εκύριευσαν τον λιμένα τούτον. Οι άνδρες ούτοι και ο Χάρολδ ο Μακρός επέβησαν βαρβαρίας χρηματικής ποινάς ένεκα της αποστασίας του ελληνικού λαού. Ο Δακκ ημωλιωτέυθη εις απώτατω κειμένης χώρας: ο Έγιλ και ο Ραγνάρ εστράτευσεν εις Ρουμανίαν και Αρμενίαν». Επί δε της δεξιάς πλεύρας ο Ραφν ανέγνωσε τάδε: «Ο Ασμούνδ από κοινού μετά του Ασγεϊρ, Θορδ και Ιβάρ έχάρσαν τους ρούνους τούτους, εκ παραγγελίας του Χαράλδ του Μακρού αν και οι παύρημιονοί Έλληνες ηβέλησαν να εμποδίσαι τούτ»».

Ο Χαράλδος ο Μακρός, ο θρυλικός νορβηγός ήρωας (Χάρλντιν Χαρντράγκ), μετέπειτα βασιλιάς της Νορβηγίας, ήταν από το 1033 έως το 1043 αρχηγός της μοίρας των Βαράγκων, που υπηρετούσε στον Βυζαντινό στρατό στη φρουρά του αυτοκράτορα του Βυζαντίου, είχε πολεμήσει μαζί με τον Γεώργιο Μανιάτη στη Σικελία και είχε αντιμετώπισει επανειλημμένα τους Βούλγαρους.

Η ανάγνωση της επιγραφής φανέρωσε ένα γεγονός εντελώς άγνωστο ως τότε: την κατάληψη του Πειραιά από τους Βυζαντινούς και τους σκανδιναβούς μαθηφόρους τους ύστερα από (πολιτικές;) αναταραχές. Ο Παπαρρηγόπουλος, που είναι και ο πρώτος ιστορικός που σχολίασε την επιγραφή, αναφέρει στη στάση των Αθηνών σημειώνοντας ότι αυτή χρονολογείται στα 1041. Είναι δηλαδή η περίοδος όπου στο θρόνο του Βυζαντίου βρίσκεται ο Μιχαήλ Δ΄ ο Παφλαγών και δραματικές εξελίξεις συνταράζουν τη βυζαντινή αυτοκρατορία, εξαιτίας των στάσεων που εκδηλώνονται στην επικράτεια της. Η Συρία, η Ιβηρία, η Σικελία, καθώς και το μεγαλύτερο μέρος της Σικελίας και της Κάτω Ιταλίας χάνονται, οι Ξέρβοι και οι Βούλγαροι ξεσηκώνονται και οι Βυζαντινοί με τις μισοφοβικές τους δυνάμεις αγωνίζονται να διατηρήσουν την εξουσία τους.

Για την πληροφορία σχετικά με τη στάση των Ελλήνων στον Πειραιά και την καταστροφή της, ο Παπαρρηγόπουλος δεν παρέλειψε να προσθέσει ότι αυτή δεν τεκμηριώνεται από πούθενά άλλου, εκτός από την επιγραφή πάνω στο λέοντα του Πειραιά⁴. Μεταγενέστεροι όμως σκανδιναβοί επιστήμονες, επίσης του περασμένου αιώνα, οι Βούγγε και Θόμσεν, απέδειξαν ότι όλα τα περί «στάσης» και περί της καταστροφής είναι δημιουργήματα της φαντασίας του Ραφν, δεδομένου ότι η επιγραφή είναι τόσο κατεστραμμένη ώστε το μόνο που μπορεί να ειπωθεί γι' αυτήν είναι ότι γράφτηκε στη ροσική γραφή τον 11ο αιώνα, ενδεχομένως από κάποιον από τους Βαράγκους που συμπτωματικά βρέθηκε στον Πειραιά.

Ως επίλογος για τη ροσική επιγραφή θα πρέπει να αναφερθεί ότι στο Ιστορικό Ναυτικό Μουσείο της Βενετίας, όπου μεγάλη φωτογραφία του λέοντος αποτελεί έκθεμα με ξεχωριστή ενσημειωτική πινακίδα, διατυπώνεται η άποψη περί της αδυναμίας ανάγνωσης της και έτσι... σβήνει από την Ιστορία το κεφάλαιο περί στάσης των Αθηνών στα μέσα του 11ου αιώνα, που πάντως με πολύ δισταγμό είχε γραφεί.

Σημειώσεις

1. Giulio Lorenzetti, Venice and its Lagoon, Edizioni Lint, Trieste 1985, σ. 316. Ο ένας από τους δύο αρχαίους ελληνικούς λέοντες που βρίσκονται στη Βενετία άγνωστο από πότε – ίσως από την περίοδο της Α΄ Αυτοκρατορίας – ήταν αρχαίως χρώτων και προσερχόταν από τη Δύση.
2. Στο μέρος όπου ορθώνοντο ο λέων, τον καιρό που τον πήρε ο Μοροζίνι δεν υπήρχε τίποτε άλλο εκτός από μία οικία «ρηθρημισούσα ως αποθήκη εμπυρεμάτων και ως τελωνείου»-Κ. Παπαρρηγόπουλος, Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, τ. Δ', 1925, σ. 225.
3. Για τις σχέσεις των Σκανδιναβών με τους Βυζαντινούς βλ. σχετικά ανακοίνωση του Π. Καραλή, Αθήνα 1890, τ. Β, σ. 148.
4. Παπαρρηγόπουλος, ό.π.

The Lions of Venice

Thanos Papathanasopoulos

When the Venetian admiral Francesco Morosini (1618-1694) returned to Venice, having completed successfully his military campaigns against the Turks in the Greek territory (1684-1687), he brought with him two marble lions to form an emblem with the two others already decorating the city. These marble sculptures were not simply spoils of war from the conquered Greek land, but something more significant, since the very lion representation symbolized in the eyes of the Venetians Mark the Evangelist, that is the patron saint of the city, and by extension the naval supremacy of Venice. Moreover, Venice exhibited a wide variety of lions of each kind: painted or carved ones in marble or in any other stone. In the settlements of the Serenissima in its various provinces carved built-in lions were prevailing in prominent places or in the masonry, in particular of fortresses which were erected or fortified by the commissioners of Venice in its trading posts.

The lions Morosini brought were placed in the square, in front of the entrance of the naval port, for the festive celebration of the successful naval campaign of the popular doge and the return of the Peloponnese under the authority of Venice.